

Жерготова Аида Иннокентьевна

МБДОУ ЦРР-Д/с №82 “Мичээр”

эссе **Ийэ тылбытын, төрүт тылбытын умнумуобун**

Оскуола иннинээҕи саастаах оҥолору иитиигэ, сайыннарыыга уһуйаанга үгүс өрүттээх араас хайысхалаах үлэлэр ытыллаллар. Олортон биир саамай сүрүннэрэ-төрөөбүт төрүт тылынан ыраастык санарда үөрэтии. Хас биирдии оҕо оскуолаҕа киирэригэр бэйэтин сааһыгар сөп түбэхэр билиилээх, көрүүлээх, тыла - өһө сайдыылаах, хомоҕой буолара ирдэнэр. Оҕо бэйэтин төрөөбүт төрүт тылынан чуолкайдык санарар буоллаҕына эрэ инники үөрэбэр, сайдытыгар ыарахаттары көрсүбэккэ билиилээх, ситиһиилээх буола улаатара саарбаҕа суох.

«Икки тылынан илэй - балай быһаарса үөрэммит оҕону Ийэ тыл истингэ, иһирэбэ, илбиһэ, имигэһэ, ибирэ, аба — хомуһуна таарыйбат, кини кутун - сүрүн сылааһынан угуттаабат, үөрдүбэт, долгуппат буолан барар. Өтөр кэминэн оҕобут хайдах эрэ тонуй соҕус майгыланар, быһа бааччы судургутук быһаарсар, өйдөһөр, кэпсэтэр буолар. Икки тылыттан истинин, иһирэбин, диригин буолбакка, үрдүгэр сытарын, чэпчэкиitik этиллэрин, санарылларын талан ылан санаатын тизрдэ сатыыр кыһалҕаланар» - диэн этэр Б.Ф. Неустроев - Мандар Уус. Кырдык даҕаны, биһиги бэйэбит да билбэппитинэн оҕобут сана тылланаатын кытары ийээ, аҕаа дииргэ үөрэппэккэ “маама, паапа” диэн санарда үөрэтэн төрөөбүт тылыттан тэйитиити саҕаламмытынан барар эбит. Билигин үгүс төрөппүт оҕото сатаан санарбат буолан эрэи көрсөр онуоха ыйыттааха, “оҕобут санардын эрэ диэммит бары нууччалыы кэпсэтэбит, оннооҕор нуучча тылын олох да билбэт эһээбит кытары нууччалыы кэпсэтэр буолла” - дииллэр. Онтон, тоҕо очого ситэри нууччалыы тыллаах бөлөххө биэрбэккитий? - диэн ыйыттааха: “Сахалыы эйгэбэ сырытыннарыахпытын баҕарабыт” - дииллэр. Оччотугар бу оҕо уһуйаанга тугу да өйдөөбөт буолан үөрэнэргэ көбө суох ээл - дээл сылдыар, төрөппүт онно кыһаллыбат, оҕото оскуолаҕа бардаҕына эрэ үөрэнэргэ бэлэмэ суобун өйдүүр. Эбэтэр бириэмэтэ кэллэгинэ бэйэтэ санарар буолуо дииллэр. Оҕолоро сахалыы санарбат, өйдөөбөт буолан эрэдэнэр, ситэри үчүгэйдик сайдыбат диэн санаан да көрбөттөр. Кыра эрдэбиттэн төрөөбүт Ийэ тылынан санара үөрэммит оҕо атын омук тылын түргэнник ылынар холкутук икки тылынан кэпсэтэр, саастыылаахтарын кытары өйдөһөн дуоһуяа оонньуур, барыны бары түргэнник өйдүүр, толкуйдуур, олус көхтөөх буолар. Оҕо хайдах сайдыылаах, ситиһиилээх киһи буолан тахсара бастатан туран төрөппүттэн улахан тутулуктаах .

«Ийэ Тылбытын өрүһүйэр туһугар санаттан үөрэнии да тирээтэҕинэ, толлума, эрчилин, ыаһахтас, ылахтас, Эн Сахабын эбээт! “Өссө да хойут буолбатах - баҕар туох эмит кылах гыныа... Оҕолорбутун кытары кэпсэтэрбитигэр хайаан да тылбыт ууһун киллэрэн, бэркэ болҕойон сангарарбыт - инэрэрбит буоллар, күнтэн күн кыраны да буоллар, саҥа тылы - өһү эбинэн иһиэхтэр этэ - “отонноотоххо онгоойук туолар” - диэн Б.Ф. Неустроев олус суолталаах бэргэн этиитинэн түмүктүүбүн.